L-Apostata[1]

jew moħħ imħarbat

Albert Camus

maqlub għall-Malti minn Toni Aquilina

"X'balbuljata! X'balbuljata! Jeħtieġli nqiegħed rasi f'postha. Mindu qatgħuli lsieni barra, ma nafx, ilsien ieħor itaqtaq bla waqfien fil-qorriegħa ta' rasi, xi ħaġa tlablab, jew xi ħadd li jiskot f'daqqa u mbagħad jibda mill-ġdid oh! Kemm nisma' xorti li ma nkunx għedt b'danakollu, x'balbuljata, u jekk niftaħ ħalqi joħroġ bħal ħoss ta' ċagħak jitgerbeb. Ordni, regola, jgħid l-ilsien, u jtaqtaq fuq ħaġ'oħra fl-istess ħin, iva jien minn dejjem xtaqtu l-ordni. Almenu jien żgur minn ħaġa waħda, qiegħed hawn nistenna lill-missjunarju li għandu jiġi jibdilni. Qiegħed hawn lest għalih, siegħa bogħod minn Tagħâsa, moħbi qalb il-blat imwaqqa', bilqiegħda fuq l-ixkubetta l-qadima. Il-jum qiegħed jisbaħ fuq id-deżert, il-kesħa għadha ma battietx, ftit ieħor u tagħmel sħana esaġerata, din l-art iġġennen in-nies u jien, dawn is-snin kollha li m'għadnix inżomm amment tagħhom ... Le, ftit ta' sforz ieħor! Il-missjunarju għandu jasal dalgħodu, jew illejla. Smajthom jgħidu li kellu jiġi ma' gwida, jista' jagħti l-każ li jkollhom ġemel wieħed bejn tnejn. Jien sa nistenna, sa noqgħod nistenna, il-bard, il-bard biss qed iġegħelni nitriegħed. Ħu paċenzja ftit ieħor ja skjav maħmuġ l'int!

"Daqs kemm ilni nieħu paċenzja. Meta kont f'dari, fuq dik il-pjanura fil-għoli tal-Massif Central, missieri rozz, ommi ta' stonku, l-inbid, is-soppa tal-majjal kuljum, l-aktar l-inbid, qares u kiesaħ, u x-xitwa ma tispiċċa qatt, ir-riħ jobrom u nġazzat, l-ibraġ bis-silġ li jinġema', il-felċi jqallgħuk, eħ!

1 Din in-novella hija t-tieni waħda fil-ġabra *Turufnament u Saltna* ta' Albert Camus. Lewwel waħda, "Il-Mara Midinba", tradotta wkoll minn Toni Aquilina, dehret f'ħarġa LXXVI ta' *Il-Malti*, 2005.

Ridt nitlaq, inħallihom warajja f'kolp wieħed u sa fl-aħħar nibda ngħix, għax-xemx, fejn l-ilma huwa ċar u nadif. Lill-kappillan emmintu, kien ikellimni fuq is-seminarju, jieħu ħsiebi kuljum, ħin kellu f'dik l-art Protestanta li fiha kien jgħaddi jħokk mal-ħitan x'ħin jiġi biex jaqsam ir-raħal. Kien ikellimni fuq il-ġejjieni u fuq ix-xemx, kien jgħid, il-Kattoliċiżmu huwa x-xemx, u jġegħelni naqra, deffisli ġo din ir-ras iebsa l-Latin: 'Intelliġenti daż-żgħir, imma rasu taż-żonqor', fil-fatt il-qurriegħa ta' rasi kienet tant iebsa li f'ħajti kollha, minkejja ħafna waqgħat, qatt ma ħariġli qatra demm minnha: 'Ras ta' baqra', kien jgħid dak il-ħanżir missieri. Fis-seminarju tgħidx kemm kienu kburin bija, rekluta minn art il-Protestanti kienet tfisser rebħa, il-wasla tiegħi rawha bħax-xemx t'Awsterlitz. Fjakka x-xemx, tabilħaqq, minħabba l-alkoħol, inbid qares xorbu u snien uliedhom imħassrin, *râ râ* joqtol lil missieru, dak kien messu għamel, iżda fil-fatt periklu m'hemmx, ħallih jagħtiha għall-missjoni, ladarba ilu daqshekk mejjet, l-inbid maqtugħ spiċċa biex taqqablu l-istonku, mela issa baqa' biss li jinqatel il-missjunarju.

"Jien għandi kont x'nagħlaq, miegħu u mas-sidien tiegħu li qarrqu bija, ma' dik l-imġiddma Ewropa, kulħadd ingannani. Tal-missjoni ħlief din il-kelma ma kellhomx fuq fommhom, li mmorru qalb is-slavaġ u ngħidulhom: 'Hawn hu Sidi l-Mulej, ħarsu lejh, la qatt jaħqar, lanqas joqtol, jamar b'leħen ħelu, idawwar wiċċu n-naħa l-oħra, hu l-aqwa sid li jista' jkollkom, lilu agħżlu, araw kemm tejjibni lili, żebilħuni u taraw kif ikollkom prova ta' dan.' Iva, jien emmint *râ râ* u ħassejtni aħjar, ħxint, biex ma ngħidx sbiħt, ridt min iżeblaħni. Meta konna noħorġu nagħmlu mixja mgeddsin f'ringieli suwed, fis-sajf, taħt ix-xemx ta' Grenoble, u niltaqgħu mat-tfajliet bi lbies ħafif fuqhom, ma kontx indawwar ħarsti lejhom jien, kont niddisprezzahom, nistenniehom iżebilħuni u huma ximindaqqiet kienu jinfaqgħu jidħku. Allura kont naħseb: 'Mhux li kellhom isawtuni u jobżquli f'wiċċi', iżda, id-daħk tagħhom, imlanżat bis-snien u bix-xewk li bihom kienu jqattgħuni biċċiet, fil-fatt daqslikieku, għasel kienu jinżluli ż-żeblià u t-tbatija! Il-konfessur tiegħi ma kienx jifhimni x'ħin kont nixli lili nnifsi qatta bla ħabel: 'U le, fik hemm it-tajjeb!' It-tajjeb, eh! Inbid qares kelli ġo fija, dak kollu, u tant l-aħjar, inkella kif issir aħjar milli tkun jekk ma tkunx ħażin, din ħaġa li jien fhimt tajjeb ħafna f'kulma kienu jgħallmuni. Biex ma ngħidx l-unika ħaġa li fhimt, ħsieb ewlieni li bir-ras iebsa u d-dehen tiegħi kont sa nibqa' sejjer bih sa fejn jasal, neċċella fil-penitenzi, inżomm lura mill-ikel tas-soltu, insomma, ridt inkun ta' eżempju, jien ukoll, sabiex nolqot l-għajn, u malli jarawni jweġġħu lil dak li kien saħħaħni, isellmu permezz tiegħi lil sidi l-Mulej.

"X'xemx kiefra dik! Telgħa, id-deżert qed jinbidel, m'għadx għandu lewn

iċ-ċiklamina tal-muntanji - oh! muntanjieti, u l-borra, ħlewwa ta' borra ratba – le, lewnu safrani jagħti ftit fil-griż, f'dik is-siegħa kerha qabel tinfexx tiddi bil-qawwa kollha tagħha. Xejn, xejn għadu ma jidher sax-xefaq, quddiemi, hemm isfel fejn il-pjanura tgħib ġo ċirku ta' lwien għadhom merħija. Warajja, il-mogħdija tibqa' tielgħa sad-duna li taħbi Tagħâsa, b'dak l-isem tal-ħadid li għandha, itambar ġewwa rasi dawn is-snin kollha. L-ewwel ma kellimni dwarha kien il-qassis xwejjaħ nofsu agħmi li kien irtirat ġewwa l-kunvent, imma għax qed ngħid l-ewwel, hu kien l-uniku wieħed, u lili mhux belt il-melħ, bil-ħitan bojod f'xemx taqli li laqtitni fir-rakkont tiegħu, le, iżda l-kefrija tas-slavaġ li jgħammru fiha, u bil-belt magħluqa għall-barranin kollha, wieħed biss, sa fejn jaf hu, irnexxielu jirrakkonta dak li kien ra. Kienu tawh xebgħa frosta u keċċewh fid-deżert wara li qegħdulu l-melħ fuq il-ġrieħi li kellu u ġewwa ħalqu, iltaqa' man-nomadi li għal darba, b'xorti tajba, urew ħniena, u jien, minn dakinhar, ma waqaftx noħlom fuq ir-rakkont tiegħu, fuq il-ħruq li jġibu l-melħ u s-sema, fuq dar il-fetiċċ u l-iskjavi li kellu; setax wieħed isib ħaġa aktar salvaġġa minn hekk, aktar eċċitanti, iva, hemmhekk kienet il-missjoni tiegħi, u ma stajtx ma mmurx nurihom min hu sidi l-Mulej.

"X'ma qalulix tas-seminarju biex jaqtgħuli qalbi u li kien għadu mhux il-waqt, li ma kenitx art missjunarja, li ma kontx matur, li kelli nħejji ruħi b'mod partikulari, niskopri lili nnifsi, u fuq kollox kien jeħtieġli nuri xi nsarraf, imbagħad wieħed jara! Imma tistenna bla hedu, le ħej! Iva, la riedu hekk, għat-taħriġ speċjali u t-testijiet la dawn kellhom isiru f'Alġeri u kienu jqarrbuni, iżda mill-bqija erħini nċaqlaq ir-ras iebsa li għandi u ntenni l-istess ħaġa, immur ma' l-aktar nies barbari u ngħix bħalhom, nurihom f'darhom stess, u saħansitra ġo dar il-fetiċċ, bl-eżempju li jkaxkar, li l-aktar b'saħħitha kienet il-verità ta' sidi l-Mulej. Kienu sa jżebilħuni, m'hemmx dubju, iżda ż-żeblih ma kienx ibeżżagħni, kien hemm bżonnu bħala turija, u bil-mod li bih kont lest inġerrgħu, jien kont sa negħleb dawk is-slavaġ bħal xemx setgħana. Setgħana, iva, dik hi l-kelma li bla hedu kienet tilgħab fuq ilsieni, jien kont noħlom b'setgħa assoluta, dik li ġġibek għarkubbtejk ma' l-art, li ġġiegħel lill-avversarju jċedi, insomma, tikkonvertih, u aktar ma l-avversarju jkun għami, kiefer, żgur minnu nnifsu, mgħaddas fil-fehma tiegħu, u aktar l-istqarrija tiegħu tħabbar in-nobbiltà ta' dak li jkun wassal għat-telfa tiegħu. Il-konverżjoni ta' nies ta' l-affari tagħhom li jkunu tilfu xi ftit it-triq, dan kien l-ideal bażwi tas-saċerdoti tagħna, kont nistmerrhom narahom b'daqstant setgħa u jażżardaw dik in-nitfa, huma ma kellhomx il-fidi u jiena kelli, jien ridt niġi irrikonoxxut mill-bojjiet innifishom, nixħethom għarkubbtejhom u nġegħelhom jgħidu:

'Sidi Mulej, hawn hi r-rebħa tiegħek', insomma, insaltan bis-saħħa tal-kelma waħedha fuq eżerċitu ta' nies ħżiena. Eħ! Jien kont ċert li sew qed nirraġuna fuq hekk, jien li qatt ma kont inkun ċert minni nnifsi fuq xejn, iżda darba ndaħħal ħsieb ġewwa rasi, b'xejn ma naqilgħu, dan il-forti tiegħi, iva, il-forti tiegħi li lkoll kienu jitħassru.

"Ix-xemx telgħet aktar 'il fuq, bdiet teħodni fuq ġbini. Il-ġebel madwari qed iċaqċaq b'ħoss mitfi, l-uniku frisk ġej mill-kanna ta' l-ixkubetta, friska bħall-mergħat, bħax-xita ta' filgħaxija, żmien ilu, x'ħin is-soppa kienet tkun ittektek fuq in-nar, b'missieri u ommi jistennewni, xi drabi jitbissmuli, min jaf kontx inħobbhom. Imma daqshekk, velu ta' għomma tiela' qajl qajl 'il fuq mill-mogħdija, ejja ja missjunarju, qiegħed nistenniek, issa naf x'jinħtieġ li tkun it-tweġiba għall-bxara, is-sidien ġodda tiegħi tawni l-lezzjoni u jien naf li għandhom raġun, hemm prezz x'jitħallas għall-imħabba. Meta ħrabt mis-seminarju, f'Alġeri, kont nistħajjilhom mod ieħor, dawk il-barbari, ħaġa waħda biss kienet vera fl-istħajjil tiegħi, li huma kattivi. Jien kont qbadt u ħadt il-kaxxa bil-flus mill-uffiċċju ta' l-ekonomu, inżajt is-suttana, qsamt l-Atlas, il-meded art fil-għoli u d-deżert, ix-xufier tat-Transsaħarjana ddieħak bija: 'Tirfisx 'l hemm isfel', anki hu, dan x'tahom kollha kemm huma, u l-mewġ ta' ramel għal mijiet ta' kilometri sħaħ, għaddej imqanfed 'il quddiem u lura taħt il-qilla tar-riħ, u mill-ġdid il-muntanja, kollha qċaċet suwed, xfar jaqtgħu daqs l-azzar, u warajha bil-gwida biex immur fuq il-baħar ta' ċagħak kannella ma jispiċċa qatt, iwaħwaħ bis-sħana, jaħraq bi lsna tan-nar telgħin minn elf mera, sa dak il-post, fruntiera bejn art is-suwed u pajjiż il-bojod, fejn hi mwaqqfa belt il-melħ. U l-flus li ġejt misruq mill-gwida, bħal babbu, ta' babbu li jien urejthomlu, iżda hu telaqni fil-mogħdija, xi mkien hawn, tabilħaqq, wara li ħabat għalija: 'Ja kelb, ara fejnha t-triq, qisha tiegħek, mur, mur hemm isfel, huma jqegħduk', u qegħduni tassew, iva ħej, għax huma bħax-xemx li ma tiqafx tballat, ħlief bil-lejl, b'herra u bi kburija, bħalma qiegħda tballat fuqi bħalissa b'saħħitha, iżżejjed b'saħħa, b'daqqiet ta' lanez jikwu, maħruġin f'salt wieħed mill-art, isa għall-kenn, mur għall-kenn iva, taħt il-blata l-kbira, qabel ma jitħawwad u jiċċajpar kollox.

"Hawn qiegħed tajjeb għad-dell. Kif jista' wieħed jgħix ġo belt il-melħ, fil-qiegħnett ta' dal-baċir tond mimli sħana bajda? Fuq kull wieħed mil-ħitan weqfin imbaqqnin fil-blat kif ġie ġie, ix-xquq li jħalli l-baqqun jitlanżat bi qxur jgħammxu l-għajnejn, b'ramel dehbi mferrex fuqhom li jagħtihom lewn xi ftit safrani, għajr f'dak il-ħin li fih ir-riħ inaddaf il-ħitan dritti u s-stuħ, kollox allura jleqq bi bjuda tleħħ daqs il-beraq, taħt sema mnaddaf huwa wkoll sa l-iskorċa

kaħlanija tiegħu. Kont nagħma, f'dawk il-jiem li fihom in-nar wieqaf għal kollox kien iċaqċaq għal sigħat sħaħ fuq wiċċ is-stuħ bojod li lkoll kienu jidhru magħqudin ħaġa waħda bħal donnu, ġurnata waħda żmien ilu, huma flimkien kienu ħabtu għal muntanja bil-melħ, l-ewwel m'għamlu ċċattjawha, imbagħad, ħaffru direttament fiha t-toroq, id-djar minn ġewwa, u t-twieqi, jew donnu, iva, aħjar ngħid, qattgħu ġo fiha l-infern tagħhom jikwi u bajdani b'aċitilena t'ilma jagħli, sempliċiment biex juru li huma kapaċi joqogħdu hemm fejn ħadd qatt ma seta', tletin jum bogħod minn kull ħajja, ġo dil-ħofra f'nofs id-deżert, fejn is-sħana fil-qalba tal-jum ma tippermetti ebda kuntatt bejn in-nies, tifridhom b'rixtelli ta' fjammi inviżibbli u kristalli jbaqbqu, fejn il-kesħa tal-lejl bla tranżizzjoni ta' xejn twebbishom wieħed wieħed fil-ġemmi ta' qoxrithom, residenti tal-lejl fuq medda silġ niexfa, Eskimi suwed jirtogħdu f'salt wieħed ġod-djariglù kubiċi tagħhom. Iva, suwed, għax lebsin ħwejjeġ twal tad-drapp iswed u l-melħ li jinfed saħansitra taħt difrejhom, li jomogħdu bi mrar waqt l-irqad fl-iljieli polari, il-melħ li jixorbu ma' l-ilma li jasal sa l-unika għajn fil-qiegħa ta' xaqq lelliex, xi drabi jħallilhom fuq ħwejjiġhom skuri għeliem li jixbhu l-marki li jħallu warajhom l-għekierex wara x-xita.

"Ix-xita, o sidi Mulej, xita ta' vera ma taqta' xejn, ħalba twila, bil-qliel, ix-xita mis-sema fejn qiegħed! Imbagħad sa fl-aħħar il-kruha ta' belt, naqra naqra titmermer minn ġewwa, kienet sa ċċedi u tisfaxxa bil-mod, bla ħadd ma jista' jżommha, biex imbagħad imdewba għal kollox f'wied mitjun iġġorr magħha lejn l-irmla n-nies li joqogħdu fiha. Xita ma taqta' xejn, sidi Mulej! Imma x'jiena ngħid, x'sidi Mulej hu, is-sidien huma! Huma jsaltnu fuq djarhom ħawlin, fuq l-iskjavi suwed tagħhom li joqtluhom bix-xogħol ġol-minjiera, għax kull waħda mill-blokki tal-melħ maqtugħin tiġi tiswa ħajja ta' bniedem fil-pajjiżi tan-Nofsinhar, huma jgħaddu siekta minn ġot-toroq miksijin bi bjuda minerali, mgħottijin b'velijiethom vistużi, u malli jidħol il-lejl, x'ħin il-belt kollha kemm hi tixbah ħares abjad ħalib, huma jidħlu rashom baxxuta, għad-dell tad-djar li fihom il-ħitan tal-melħ ileqqu b'dawl bati. Jorqdu b'ngħashom ħafif, u ma jilħqux jiftħu għajnejhom li ma jibdewx jamru, isawtu, jgħidu li m'humiex ħlief poplu wieħed, li l-veru alla huwa tagħhom, u li wieħed irid jobdi. Sjiedi huma, ma jafux x'inhi ħniena u ta' sidien li huma, iridu jibqgħu waħedhom, jimxu 'l quddiem waħedhom, isaltnu waħedhom, ladarba huma waħedhom kellhom stonku jibnu fil-melħ u fir-ramel belt inġazzata u tikwi. U jien ...

"X'balbuljata dik x'ħin titla' t-temperatura, ixoqq l-għaraq għalija, għalihom qatt, bħalissa anki l-arja fid-dell qiegħda tisħon, qed inħoss ix-xemx tisreġ fuq il-blat ta' fuq rasi, issammar, issammar bħal martell fuq il-blat kollu u erħilha

ħa ddoqq, iddoqq il-mużika bla limitu ta' nofsinhar, vibrazzjoni t'arja u ġebel fuq medda ta' mijiet ta' kilometri *râ* qiegħed nisma' s-skiet bħal ta' dari. Iva, l-istess skiet kien, snin ilu, li laqagħni x'ħin l-għassiesa ħaduni quddiemhom, fix-xemx, f'nofs il-misraħ, mnejn tarġa tarġa bil-mod jitilgħu f'garigor ta' terrazzi lejn il-għatu tas-sema ikħal nir li jistrieħ fuq it-truf tal-baċir. Hemm kont qiegħed jien, mixħut għarkubbtejja fit-tagħwira ta' dik it-tarka bajda, għajnejja mqartmin bis-sjuf kollhom melħ u nar ħerġin mill-ħitan kollha, abjad karti bil-għeja, widnejja ddemma' bid-daqqa li kont qlajt m'għand il-gwida waqt li huma, mogħl'hawn u suwed, kienu qed iħarsu lejja bla ma jlissnu kelma. Il-ġurnata kienet nofs triq. Taħt id-daqqiet bil-ħdejjed tax-xemx, is-sema kien jidwi fit-tul, folja landa msaħħna sal-punt li tarmi dawl abjad, kien hemm l-istess skiet u huma jħarsu lejja, għal ħin twil, ma xebgħux iħarsu lejja, u jien, ma flaħthiex il-ħarsa t'għajnejhom, kont qed nilheġ dejjem aktar bis-saħħa, sa ma fl-aħħar infqajt nibki, u huma ħabta u sabta tawni daharhom fis-skiet u telqu għalenija fl-istess direzzjoni. Għarkubbtejja kif kont, stajt naralhom biss, ġos-sandli aħmar u iswed, il-pali ta' saqajhom ileqqu bil-melħ huma u jgħollu l-libsa twila u skura ta' fuqhom, il-ponta ftit wieqfa, it-takkuna kemm kemm taħbat ma' l-art, u x'ħin tbattal il-misraħ, kaxkruni lejn dar il-fetiċċ.

"Kokka, kif qiegħed illum għar-rdoss tal-blata, u n-nar ta' fuq rasi jinfed il-ħxuna tal-ġebel, jien qattajt diversi ġranet bla ma nara d-dawl tax-xemx f'dar il-fetiċċ, daqsxejn aktar fil-għoli mill-oħrajn, imdawra b'ċint tal-melħ, iżda bla tieqa, mimlija bi dlam-il-lejl leqqien. Għaddew bosta jiem, u kienu jagħtuni skutella ilma salmastru u qarabocċ mixħut quddiemi bl-istess mod li bih jitimgħu t-tiġieġ, kont niġbru mill-art. Matul il-jum il-bieb kien jibqa' magħluq u b'danakollu, id-dell kien jeħfief, ix-xemx li ma jżommha ħadd tinfed minn ġol-mases ta' melħ. Ebda lampa, iżda jien u miexi b'idejja quddiemi tul il-ħitan, kont immiss girlandi tal-palm niexef li kien hemm iżejnuhom u, fit-tarf 'il ġewwa, naqra ta' bieb, maqtugħ fil-ħajt kif ġie ġie, li stajt insiblu l-lukkett b'ponot subgħajja. Għaddew bosta jiem, ħafna żmien wara, la stajt ngħodd il-ġranet lanqas is-sigħat, iżda l-ponn qarabocċ kienu xeħtuhuli madwar għaxar darbiet u jien kont ħaffirt toqba biex nagħmel ġo fiha li mbagħad għalxejn kont nerġa' ngħattiha, ir-riħa tinten tal-ħofra kienet tibqa' mdendla ma' l-arja, ħafna żmien wara, iva, il-bieb infetaħ beraħ u daħlu.

"Wieħed minnhom ġie lejja, fir-rokna fejn kont kokka. Kont qed inħoss il-melħ jaħraq nar ma' ħaddejja, nibla' man-nifs ir-riħa mutraba tal-palmi, inħares lejh huwa u jersaq. Waqaf metru 'l bogħod minni, iċċassa lejja fis-skiet, għamel sinjal u jien qomt, ħares fiss lejja b'dawk għajnejh metalliċi

jleqqu, bla espressjoni, f'wiċċu ta' żiemel, imbagħad għolla idu. Biered bħal qabel, ħatafni minn xoffti ta' taħt, baramha bil-mod sa ma ċarrat il-laħam u, bla ma reħa subgħajh, ġegħelni ndur fuqi nnifsi, kaxkarni b'lura saċ-ċentru tal-kamra, ġibidni minn xoffti sabiex naqa' għarkubbtejja, hemmhekk, mitluf, ħalqi jdemma', imbagħad dar biex jingħaqad lura ma' sħabu, imsarbtin matul il-ħitan. Qagħdu jħarsu lejja nokrob fid-dawl ma jiġġerragħx tal-jum mingħajr dell li kien dieħel mill-bieb miftuħ beraħ, u li fih dment tfaċċa s-saħħar xagħru tar-raffja, sidru mgħotti b'kurazza tal-perli, riġlejh mikxufin taħt dublett tat-tiben, liebes maskra tal-qasab u l-fildiferru b'żewġ fetħiet kwadri ġo fiha għal għajnejh. Warajh daħlu daqqaqa u nisa lebsin ħwejjeġ tqal bi lwien jgħajtu li ma taw l-ebda ħjiel tal-forma li kellu ġisimhom. Żifnu quddiem il-bieba tan-naħa ta' ġewwa, imma żifna bla grazzja, bilkemm fiha ritmu, qagħdu jiżżegilgu, dak kollox, sa ma fl-aħħar is-saħħar fetaħ il-bieba ċkejkna ta' wrajja, is-sidien ma tħarrkux, ħarsu lejja, jien dort u rajt lill-fetiċċ, wiċċu doppju ta' qaduma, imnieħru ħadida mgħawġa bħal serp.

"Ħaduni quddiemu, f'tarf il-pedestall, sqewni ilma sewdieni, morr fuq li morr, u minnufih ħassejt rasi taħraq, kont qiegħed nidħak, dak dnubi, għalih sfajt mirgħux jien. Neżżgħuni, qaxxruli rasi u ġismi, ħasluni biż-żejt, sawtuni fuq wiċċi bi ħbula mxarrbin f'ilma bil-melħ, u jien nidħak u ndawwar rasi iżda kull darba żewġ nisa jaqbduni minn widnejja u jdawruli wiċċi lura biex nilqa' d-daqqiet tas-saħħar li tiegħu kont qed nara biss għajnejh kwadri, u jien mimli demm bqajt sejjer nidħak. Waqfu, ħadd ma tkellem, ħliefi, il-griefex ġo rasi kien beda diġà, imbagħad reġgħu qajmuni u ġagħluni nħares 'il fuq lejn il-fetiċċ, jien aktar ma dħaktx. Kont naf li issa ruħi mirhuna lilu biex inservih, inweġġħu, le, jien aktar ma dħaktx, il-biża' u l-uġigħ kont qed inħosshom joħonquni. U hemm, f'dik id-dar bajda, bejn dawk il-ħitan li x-xemx taħraq b'tant dehwa minn barra, wiċċi miġbud, moħħi mifluġ, iva, jien ippruvajt nitolbu lill-fetiċċ, ma kien hemm ħadd ħliefu, u saħansitra wiċċ il-waħx tiegħu kien anqas tal-biża' minn tal-bqija. F'dak il-waqt rabtuli b'ħabel l-għekiesi b'tali mod li jħallini nagħmel pass wieħed, żifnu mill-ġdid, din id-darba iżda quddiem il-fetiċċ, imbagħad is-sidien ħarġu barra wieħed wara l-ieħor.

"Il-bieb ingħalaq warajhom, il-mużika għal darb'oħra, u s-saħħar qabbad in-nar mill-qxur tas-siġar u qagħad idur imżarġan madwaru, is-silwett kbir tiegħu kien jinkiser fil-kantunieri tal-ħitan bojod, iferfer fuq l-uċuħ lixxi, jimla l-kamra b'dellijiet jiżżeffnu. Hu ħażżeż rettanglu ġo rokna fejn kaxkruni n-nisa, ħassejt il-pali ta' jdejhom nexfin u melsin, huma qiegħdu qrib tiegħi skutella bl-ilma u munżell ċkejken bil-qarabocċ u wrewni l-fetiċċ, jiena fhimt li kelli

nżomm għajnejja msammrin fuqu. Hawnhekk is-saħħar għajtilhom, waħda waħda, fejn in-nar, sawwat uħud minnhom li tniegħdu, u li mbagħad marru jinxteħtu wiċċhom ma' l-art quddiem il-fetiċċ alla tiegħi, filwaqt li s-saħħar reġa' żifen u ħariġhom ilkoll 'il barra mill-kamra sakemm ma kienx għad baqa' ħlief waħda, żagħżugħa ssemmix, kokka qrib id-daqqaqa u li ma kenitx għadha ssawtet. Kien qed iżommha minn darfa xagħar li żied jobrom mal-ponn ta' jdejh dejjem aktar, hi nqalbet lura, għajnejha mqabbżin, sa ma fl-aħħar waqgħet fuq daharha. Is-saħħar werżaq hu u jitlaqha minn idu, id-daqqaqa daru wiċċhom mal-ħajt, filwaqt li t-twerżiqa minn wara l-maskri bl-għajnejn forma ta' kaxxa għoliet sal-punt li ma setgħetx tasal aktar, u l-mara bdiet titqalleb ma' l-art taħt attakk tista' tgħid t'isteriżmu u, fl-aħħar fuq saqajha u jdejha, rasha moħbija f'dirgħajha msallbin, werżqet twerżiqa hi wkoll, iżda fgata u hekku s-saħħar, jgħajjat u jħares lejn il-fetiċċ il-ħin kollu, faġarha malajr, b'mod ħajjen, bla ma wieħed seta' jara wiċċ il-mara, issa midfun taħt it-tinjiet tqal tal-libsa ta' fuqha. U jien, sforz is-solitudni, mitluf, jien mhux ukoll werżaqt, iva, xeħert imwerwer fid-direzzjoni tal-fetiċċ sa ma daqqa ta' sieq ramietni kontra l-ħajt, nigdem il-melħ, bħalma llum qiegħed nigdem il-blat, b'ħalq mingħajr ilsien, jiena u nistenna lil dak li jinħtieġ illi noqtol.

"Issa x-xemx qabżet xi ftit nofs is-sema. Minn bejn ix-xquq fil-blat, qiegħed nara t-toqba li tagħmel ġol-metall imsaħħan iżżejjed tas-sema, ħalq bħal tiegħi paċpaċi, jirrimetti bla nifs xmajjar ta' fjammi għal fuq id-deżert mingħajr ilwien. Fuq il-mogħdija quddiemi, xejn, lanqas traba waħda fuq ix-xefaq, huma bilfors qegħdin warajja jfittxuni, le, għadhom le, wara nofsinhar biss kien jinfetaħ il-bieb u jien stajt noħroġ xi ftit, wara li kont inkun qattajt ġurnata sħiħa nnaddaf dar il-fetiċċ, ħejjejt l-offerti u, filgħaxija, kienet tibda ċ-ċerimonja li fiha xi drabi kont nisfa msawwat, oħrajn le, iżda dejjem jien kont inservih lill-fetiċċ, il-fetiċċ li xbihetu minquxa bil-ħadid fil-memorja u issa fit-tama tiegħi. Qatt l-ebda alla ma ħakimni jew għamilni skjav tiegħu daqstant, ħajti kollha lejl u nhar iddedikata lilu kif ukoll l-uġigħ u n-nuqqas ta' wġigħ, mhux dan hu l-ferħ jewwilla, lilu kont nafhom jien, u saħansitra l-kilba, iva, sforz il-preżenza tiegħi kuljum, waqt dak il-att ħajjen, kiesaħ u biered li kont nisma' jitwettaq bla ma nara, ladarba jien issa kelli noqgħod wiċċi mal-ħajt taħt piena ta' swat. Iżda b'wiċċi mwaħħal mal-melħ, bid-dellijiet bestjali jiċċaqilqu fuq rasi mal-ħajt, kont nisma' t-twerżiqa fit-tul, griżmejja jixxuttaw, ngħasi u żaqqi jitgħasru b'kilba taħraq bla ma noħrom. Hekk tgerbu l-jiem wara xulxin, bilkemm nagħraf wieħed mill-ieħor, donnhom inħallu fis-sħana tikwi u t-tidwir iqarraq bik fil-ħitan tal-melħ, il-ħin sar biss ċafċifa ħafifa ħafifa u xejn aktar li

fiha kien jiġi jinfaqa' biss twerżiq ta' wġigħ jew ta' faġra, f'intervalli regulari, tul il-jum bla tmiem li fih kien jaħkem il-fetiċċ bħal dik ix-xemx qalila fuq dahri ġol-blat, u issa bħal dakinhar, qiegħed nibki bid-dwejjaq u l-kilba, tama fejjieta tikwini, irrid ngħallat, nilgħaq il-kanna ta' l-ixkubetta tiegħi u r-ruħ ta' ġo fiha, ruħha, l-ixkubetti biss għandhom ruħ, o! iva, dakinhar li fih qatgħuli lsieni barra, tgħallimt inweġġaħ ruħ il-mibegħda li ma tmut qatt!

"X'balbuljata, x'dagħdigħa, *râ râ,* mixħut wiċċi ma' l-art fuq l-ixkubetta tiegħi, f'sakra ta' sħana u rabja. Min qiegħed hawn jilheġ? Ma nistax nissaportiha din is-sħana bla tmiem, din l-istennija, jinħtieġli noqtlu. Ebda għasfur, ebda werqa ħaxixa, il-ġebel, kilba fil-vojt, is-skiet, it-twerżiq tagħhom, dan l-ilsien itaqtaq ġewwa fija u, minn mindu mmutilawni, it-tbatija għal żmien twil, dejjem xorta u ħawlija, saħansitra mċaħħda mill-ilma tal-lejl, il-lejl li kont noħlom bih, maqful ma' dak l-alla, ġewwa l-għorna ta' melħ fejn kont qiegħed. Il-lejl biss, bil-kwiekeb friski u l-għejun mudlama li fih, seta' jsalvani, sa fl-aħħar jeħlisni minn taħt idejn l-allat ħżiena tal-bnedmin, iżda maqful il-ħin kollu kif kont, jien ma stajtx inġibu quddiem għajnejja. Jekk l-ieħor jittardja aktar, talanqas sa naraħ dieħel mid-deżert u jokkupa s-sema, dielja kiesħa tad-deheb sa tiddendel mill-quċċata mudlama tas-sema li minnha nkun nista' nixrob kemm irrid, inbill din it-toqba sewda u niexfa li ebda muskolu ta' laħam ħaj u artab ma jistaħjaha aktar, ninsa sa fl-aħħar dak il-jum li fih il-ġenn telagħli għal ilsieni.

"Xi sħana kienet qed tagħmel, dik sħana, il-melħ kien qed jinħall, talanqas hekk ħsibt jien, l-arja kienet qed therrili għajnejja, u s-saħħar daħal bla maskra. Imxiet warajh, kważi għarwiena taħt ftit ċraret jagħtu fil-griż, mara ġdida li wiċċha, miksi b'tattwaġġ li jirriproduċi maskret il-fetiċċ, ma kien qed jesprimi xejn ħlief stagħġib ikreh ta' idolu. Ġisimha l-unika ħaġa ħajja, mislut u mkittef li niżel kobba f'saqajn l-alla x'ħin is-saħħar fetaħ il-bieba tan-niċċa. Imbagħad ħareġ bla ma ħares lejja, żdiedet is-sħana, jien ma ċċaqlaqtx, kont qiegħed taħt għajnejn il-fetiċċ iħarisli minn fuq ġisimha ffriżat, iżda bil-muskoli jitħarrku ħelu ħelu u l-wiċċ t'idolu tal-mara ma nbidelx x'ħin jien ersaqt lejha. Għajnejha biss kibru hi u tħares ċass lejja, il-pali ta' saqajja kienu qed imissu ma' tagħha, is-sħana allura bdiet tgħanni, u l-idolu, mingħajr ma tgħid kelma, tħares lejja l-ħin kollu b'għajnejha jitwessgħu, iżżerżqet naqra naqra lura fuq daharha, ġibdet lejha riġlejha bil-mod, u għolliethom hi u tallargahom ħelu ħelu minn irkobbtejha. Iżda, eżattament wara, *râ* is-saħħar kien għassa tiegħi, huma daħlu lkoll f'daqqa u qalgħuni minn fuq il-mara, sawtuni bla ħniena fejn twettaq id-dnub, id-dnub! xi dnub hu, jaqbadni d-daħk, fejn qiegħed, fejnu l-virtù, ċaftruni ma' ħajt, id ta' l-azzar għafsitli x-xedaq ta' ħalqi, id oħra fetħituli, ġibditli lsieni

barra sa ma ħariġli d-demm minnu, dak jien li werżaqt b'dik l-għajta ta' bhima, karezza taqta' u rifreskanti, iva għall-erwieħ rifreskanti, għaddiet fuq ilsieni. X'ħin erġajt ġejt f'tiegħi, kont waħdi fid-dlam tal-lejl, inkaxxat mal-ħajt, miksi b'demm niexef, ħaxix xott b'riħa mhux tas-soltu jtappanli ħalqi, ma baqax nieżel demm minnu, iżda kien battâl u f'dak il-vojt kien hemm ħaj biss uġigħ għaddiebi. Ridt inqum, waqajt lura fejn kont, hieni, b'ferħ ta' ġenn fuqi li sa fl-aħħar ħa mmut, il-mewt ukoll rifreskanti u ebda alla ma jistkenn fid-dell tagħha.

"Ma mittx, ġurnata waħda mibegħda friska qamet fl-istess ħin miegħi, imxiet lejn il-bieba ta' ġewwa, fetħitha, għalqitha warajja, jien sirt nobgħod lil niesi, il-fetiċċ hemm kien u, minn qiegħ it-toqba fejn kont ninsab, offrejtlu aktar minn talbi, emmint fih u ċħadt dak kollu li kont nemmen fih sa dakinhar. Ave, hu b'saħħtu u setgħani, seta' jinqered, iżda mhux jikkonverti, kien qed iħares minn fuq rasi b'għajnejn vojta u msadda. Ave, huwa s-sid, il-mulej waħdieni, li għandu d-don indiskutibbli tal-ħażen, sidien twajbin ma jeżistux. Għall-ewwel darba, sforz iż-żebliħ, ġismi kollu jokrob bl-uġigħ, tajt ruħi f'idejh u aċċettajt il-madmad ħajjen tiegħu, weġġaħt fih il-prinċipju qarrieqi tad-dinja. Maqful ġo saltnatu, il-belt ħawlija mnaqqxa f'muntanja melħ, maqtugħa min-natura, imċaħħda mit-twarrid għaddieni li mank jinstab fid-deżert, meħlusa minn dawk il-kolpi ta' fortuna u tenerezzi, sħaba mhux tas-soltu, xita qliel fi ftit ħin, li saħansitra x-xemx jew l-irmla midħla tagħha, insomma, il-belt ordnata, rettangoli, kmamar tas-sodda kwadri, nies riġidi, jien sirt bil-qalb kollha wieħed miċ-ċittadini maħqurin u mimlijin mibegħda tagħha, jiena ċħadt l-istorja twila li ġejt mgħallem. Kienu daħku bija, is-saltna tal-ħażen biss mingħajr xquq, kienu daħku bija, il-verità kwadra, tqila, magħquda, ma taċċettax sfumaturi, it-tajjeb ħolm fil-moħħ, proġett imwaħħar bla hedu u mbuttat bi sforz illi jifleġ, livell li qatt ma jintlaħaq, saltnatu impossibbli. Il-ħażen biss jista' jasal sal-limiti tiegħu u jsaltan b'mod assolut, lilu hemm bżonn inservu sabiex titwaqqaf is-saltna viżibbli tiegħu, imbagħad wieħed jara, dan x'jiġifieri imbagħad, ħażen biss hawn, l-Ewropa ma rriduhiex, ma rridux id-dehen u l-ġieħ u s-salib. Iva, kelli naqleb u nħaddan din sjiedi, iva veru sirt skjav, iżda ladarba jien bniedem ħażin skjav m'għadnix, avolja saqajja marbutin u ħalqi bla lsien. O! kif qed iġġenninni dis-sħana, id-deżert jgħolli leħnu kullimkien taħt dawl li ma jiġġerragħx, u hu, l-ieħor, il-Mulej tat-tjieba, li ismu biss iqallagħni, jiena niċħdu, għax jien issa nafu. Kien ħalliem u ried jigdeb, qatgħulu lsienu ħalli kelmtu ma tmurx aktar tidħak bin-nies tad-dinja, sa f'rasu deffsulu l-imsiemer, povra ras, bħalma hi tiegħi issa, x'balbuljata għandi, kemm qed inħossni għajjien, u l-art ma tregħditx, jien ċert minnu

dan, ma kienx wieħed ġust il-bniedem li qatlu, jien dan nirrifjuta li nemmnu, m'hawnx nies ġusti imma sidien ħżiena li permezz tagħhom issaltan il-verità li ma taħfirhiex. Iva, il-feticċ biss setgħani, hu l-alla waħdieni ta' did-dinja, il-kmandament tiegħu, il-għajn ta' kull ħajja, l-ilma frisk, frisk bħall-menta li l-ħalq tkessħu silġ u taħraq l-istonku, hija l-mibegħda.

"Allura nbdilt, dan huma fehmuh, meta niltaqa' magħhom kont inbusilhom idejhom, kont inżomm magħhom, ma nixbax nitgħaxxaq bihom, nafdahom, nittama li għad jimmutilaw lil niesi bħalma kienu mmutilaw lili. U x'ħin għadda minn għala widnejja li kellu jiġi l-missjunarju, kont naf x'kelli nagħmel. Kien jum bħall-oħrajn dakinhar, l-istess dawl jgħammex l-għajnejn li kien ilu sejjer tant żmien! Tard wara nofsinhar intlemaħ gwardjan għaddej jiġri f'tarf il-wilġa tal-baċir, u, xi ftit tal-minuti wara, kaxkruni lejn dar il-feticċ u ngħalaq il-bieb warajja. Wieħed minnhom żammni ma' l-art, in-naħa tad-dell, jheddidni bix-xabla li kellu forma ta' salib u s-skiet dam ħin twil sa ma ħoss mhux tas-soltu ħanaq il-belt normalment sielma, ilħna li domt ħafna biex għarafthom għax kienu qed jitkellmu bi lsieni, iżda malli nstemgħu jidwu, il-ponta tax-xafra tbaxxiet fuq għajnejja, l-għassies tiegħi ħares ċass lejja fis-skiet. Allura qorbu żewġ ilħna li għadni nismagħhom, wieħed jistaqsi lill-ieħor għaliex dik id-dar kienet mgħassa, jekk, sur Logutenent, kellhomx jitfgħu l-bieb ġewwa, l-ieħor jgħid: 'Le', bil-herra, imbagħad iżid, wara ftit, li kien intlaħaq ftehim, li l-belt kienet qed taċċetta gwarniġjon t'għoxrin ruħ basta jikkampjaw barra ċ-ċirku tal-belt u jirrispettawlhom drawwiethom. Is-suldat daħakha, qed jimxu fuq għekieshom, iżda l-fizzjal ma kienx jaf, hu x'inhu għall-ewwel darba kienu qegħdin jaċċettaw jilqgħu lil xi ħadd biex idewwi lit-tfal u dan kellu jkun ir-raħeb, imbagħad jaraw wara x'kellu jsir bit-territorju. L-ieħor qal jista' jaħseb x'jaqtgħulu barra lir-raħeb li ma kienx għas-suldati: 'U! le,' wieġeb il-fizzjal, 'anzi Dun Beffort sa jasal qabel il-gwarniġġjon, jumejn oħra jkun hawn.' Ma bqajt nisma' xejn aktar, immobilizzat, ma' l-art taħt ix-xafra, kont muġugħ, ħassejt rota ta' labar u skieken iddur ġewwa fija. Dan ġenn tagħhom, iġġennu, kienu sa jħallu l-belt tintmiss, tintmiss setgħethom li ma kien jista' għaliha ħadd, jintmiss il-veru alla, u l-ieħor, dak li kellu jiġi, ma kenux sa jaqtgħulu lsienu barra, kien sa jagħmel wirja mit-tjubija arroganti tiegħu u jgħaddiha lixxa, bla ma jisfa mżeblaħ. Is-saltna tal-ħażen sa titwaħħar, jerġa' jinbet id-dubju, kienu sa jerġgħu jitilfu ż-żmien joħolmu fit-tajjeb impossibbli li jseħħ, jinħlew fi sforzi ħawlin minflok ma jqarrbu l-miġja ta' l-unika saltna possibbli, u jien kont qed inħares lejn ix-xafra theddidli ħajti, ja setgħa li waħdek issaltan fuq wiċċ din id-dinja! Ja setgħa, u l-belt bdiet titbattal ftit ftit mill-ħsejjes ta' ġo

fiha, il-bieb sa fl-aħħar infetaħ, bqajt waħdi, maħruq, imqit, flimkien mal-feticċ, u ħliftlu li nħares it-twemmin ġdid tiegħi, lis-sidien vera tiegħi, lit-tirann Alla tiegħi, li ngħallat kemm niflaħ, jiġrili x'jiġrili.

"*Râ*, is-sħana qed iċċedi xi ftit, il-ġebla waqfet mit-theżhiż tagħha, nista' noħroġ mill-ħofra fejn qiegħed, inħares lejn id-deżert huwa u jitgħatta lewn wara ieħor bl-isfar u l-okra li ma jdumx ma jagħti fil-vjola. Dal-lejl, stennejt sa ma marru jorqdu, is-serratura tal-bieb kont imblukkajtha, ħriġt bl-istess pass tas-soltu, kemm kien jagħtini l-ħabel, it-toroq kont nafhom, kont naf mnejn nieħu l-ixkubetta qadima, liema l-ħruġ mingħajr għassa, u wasalt hawn fil-ħin li fih il-lejl jisfuma madwar qabda kwiekeb filwaqt li d-deżert jiskura xi ftit. U issa, qisni ilni jiem sħaħ mixħut qawqbijiet qalb dal-blat. Isa, isa, O, m'hemmx li jiġi ma jdumx! Ftit ieħor, u huma ser jibdew ifittxuni, itiru lejn il-mogħdijiet fid-direzzjonijiet kollha, mhux sa jkunu jafu li tlaqt għall-ġid tagħhom, u biex naqdihom aħjar, riġlejja dgħajfin, għandi fuqi f'sakra ta' ġuħ u mibegħda. O! ara hemm isfel, *râ râ* f'tarf il-mogħdija żewġt iġmla jikbru f'surithom, jiġru bil-purtant, irduppjati diġà b'dellijiet qosra, jiġru fuq tagħhom qishom f'ħolma bħal dejjem. Hemm ara fejnhom sa fl-aħħar, hemm ara fejnhom!

"L-ixkubetta, isa, malajr nikkargaha. O feticċ, alla tiegħi li inti hemm isfel, ħa tikber setgħetek, ħa jitkattar iż-żeblih, ħa ssaltan il-mibegħda bla ħniena fuq dinja ta' mxajtna, agħmel li l-ħajjen ikun dejjem is-sid, li sa fl-aħħar tasal is-saltna li fiha tiranni suwed għad jaħkmu u jgħakksu bla ħniena f'belt waħda ta' melħ u ħadid! U issa, *râ râ* ħa tmur tinħaraq il-ħniena, tmur tinħaraq l-impotenza u l-karità li tagħmel, ħa jinħaraq dak kollu li jwaħħar il-miġja tal-ħażen, jinħarqu għal darba tnejn, u hemm arahom jinqalbu, jaqgħu, u l-iġmla jaħarbu dritt lejn ix-xefaq, fejn sħaba tajr iswed għadha kemm telgħet fl-istess sema ta' dejjem. Nidħak, x'ma nidħakx, nara 'l dan t'hawn jitkagħweġ ġol-libsa mistmella ta' fuqu, hu jiddritta ftit rasu, jarani, lili, sidu mxekkel li jista' kollox, għax qiegħed jitbissimli, dik it-tbissima naħżaqielu! X'ħoss ħlejju jagħmel iċ-ċipp fuq wiċċ it-tjubija, illum, sa fl-aħħar illum, kollox mitmum u kullimkien fid-deżert, saħansitra sigħat bogħod minn hawn, xakalli jxammu fl-arja bla riħ, imbagħad jerħulha għal għonq it-triq, jittrottjaw ħafif ħafif u bil-lajma, lejn il-festin jistenniehom ta' laħam mejjet. Vittorja! Intawwal dirgħajja lejn is-sema mbikkem, kemm kemm nilmaħ dell ikħal dagħmi n-naħa l-oħra tax-xatt, O ljieli ta' l-Ewropa, patrija, tfulija, għaliex għandi nibki fil-mument tar-rebħa?

"Iċċaqlaq, le, il-ħoss ġej minn xi mkien ieħor, in-naħa l-oħra hemm isfel dawk huma, arahom sjiedi ġejjin jiġru bħal sħaba tajr iswed ittir, neżlin dritt għal fuqi, jaħtfuni, ah! ah! iva, balltu, huma qed jibżgħu mill-għajat waħxi ta'

belthom imġarrfa, qed jibżgħu mill-vendikazzjoni tas-suldati li sejjaħt jien, kif kien jinħtieġ li jsir, fil-belt qaddisa. Iddefendu rwieħkom issa, balltu, balltu fuqi l-ewwel, intom għandkom iċ-ċavetta tas-sewwa f'idejkom! O sjiedi, imbagħad huma sa jegħlbu lis-suldati, sa jegħlbu lill-verb u 'l-imħabba, jerġgħu jimxu 'l fuq mid-deżerti, jaqsmu l-ibħra, jimlew id-dawl fl-Ewropa bil-qlugħ suwed tagħhom, balltu fuq żaqqi, iva, balltu fuq għajnejja, sa jiżirgħu melħhom fuq il-kontinent, il-veġetazzjoni kollha, iż-żgħożija kollha kemm hi sa tintefa, u folol imbikkma saqajhom imxekkla sa jimxu maġenbi fid-deżert tad-dinja taħt ix-xemx kiefra tal-fidi vera, jien waħdi aktar ma nibqax. Ah! l-uġigħ, l-uġigħ li qed iwikkuli, id-dagħdigħa tagħhom taħjini u fuq dan is-sarġ tal-gwerra li fuqu issa qed jiġbduni minn riġlejja u dirgħajja, ħniena, jien qiegħed nidħak, nitgħaxxaq bid-daqqa li ssammarni u tħallini msallab tal-post.

....

"Kemm hu sieket id-deżert! Diġà l-lejl u jien qiegħed hawn waħdi, bil-għatx. Għadni nistenna, fejn hija l-belt, dal-ħsejjes fil-bogħod, u s-suldati forsi rebbieħa, le m'għandux ikun hekk, anki jekk rebħu s-suldati, huma m'humiex kattivi biżżejjed, mhux ser ikunu kapaċi jsaltnu, għal dab'oħra sa jgħidu li jeħtiġilna nsiru aħjar milli aħna, u bħal dejjem miljuni ta' nies maqsumin bejn il-ħażin u t-tajjeb, imxekklin, O fetiċċ għaliex abbandunajtni? Kollox mitmum, għandi l-għatx, ġismi jaħraq nar, lejl mill-iżjed mudlam qed joħnoqli għajnejja.

"X'ħolma twila, twila din, qed nistenbaħ, afli le, jien sa mmut, qiegħed jisbaħ, l-ewwel dawl, is-sebħ għall-ħajjin l-oħra, u għalija x-xemx bla ħniena, id-dubbien. Min qed jitkellem, ħadd, bieb is-sema ma jitbexxaqx, le, le, Alla ma jitkellimx mid-deżert, mnejn ġej madankollu dan il-leħen li qed jgħid: 'Jekk int taċċetta li tmut f'isem il-mibegħda u s-setgħa, min sa jaħfrilna?' Dan ilsien ieħor ġewwa fija jew dan t'hawn, ma' saqajja, li ma jridx imut, u mhux ħlief itenni: 'Kuraġġ, kuraġġ, agħmel kuraġġ'? Ah! U jekk għal darb'oħra jien għamilt żball! Bnedmin ħuti ta' dari, ħliefkom m'għandix lejn min nirrikorri, x'solitudni, tabbandunawnix! Hawn, min inti, imbiċċer, ħalqek bid-demm, dan int saħħar, is-suldati għelbuk, jaħraq il-melħ hemm isfel, dan int sidi maħbub! Warrab dal-wiċċ mimli mibegħda, issa kun twajjeb, żbaljajna, sa nerġgħu nibdew, nerġgħu nibnu belt il-ħniena, jien irrid nidħol lura ġewwa dari. Iva, għinni, hekk agħtini jdejk, ġib ..."

Ponn melħ ħonoq fomm l-iskjav lewwieqi.